

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2016

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ'
ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΖΩΓΡΑΦΕΝΙΑ ΘΕΟΧΑΡΗ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 20 ΜΑΪΟΥ 2016

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΟΜΑΔΑ Α'

ΘΕΜΑ Α1. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α. Κόμμα του Γ.Θεοτόκη
- β. Προσωρινή Κυβέρνησις της Κρήτης (1905)
- γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής.

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Α1:

α. σ. 93: «Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη[...]των Αντιβενιζελικών»

β. σ. 213-214: όταν η επανάσταση του Θερίσου «είχε αποκτήσει ισχυρά ερείσματα[...] την εφημερίδα το “Θέρισσο”». Μάλιστα, «η χωροφυλακή[...]προς τους επαναστάτες».

γ. σ. 151-152: «Με βάση το άρθρο 11[...]των ανταλλαξίμων». Μία ακόμη Μικτή Επιτροπή, η οποία συγκροτήθηκε τον Ιούνιο του 1914 και αφορούσε την εθελούσια ανταλλαγή των πληθυσμών δε λειτούργησε ποτέ.

ΘΕΜΑ Α2: Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση, τη λέξη Σωστό, αν η πρόταση είναι σωστή, ή Λάθος, αν η πρόταση είναι λανθασμένη:

- α. Το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα δεν προέκυψαν ταξικά κόμματα στην Ελλάδα.
- β. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος παραιτήθηκε από τη θέση του ως Υπουργού Δικαιοσύνης της Κρητικής Πολιτείας στις 18 Μαρτίου 1901.
- γ. Τον Φεβρουάριο του 1913 πραγματοποιήθηκε η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.
- δ. Το κόστος των Βαλκανικών πολέμων κλόνισε την εθνική οικονομία.
- ε. Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση του 1932 εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Α2:

- α. Σ
- β. Λ
- γ. Λ
- δ. Λ
- ε. Σ

ΘΕΜΑ Β1. Να αναφέρετε τους φορείς οργάνωσης της παλιννόστησης (μονάδες 7) και τις συνθήκες που βρήκαν οι πρόσφυγες του πρώτου διωγμού (1914-1918), όταν επέστρεψαν στις εστίες τους (μονάδες 6).

Μονάδες 13

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Β1:

σ. 142-143: «Η επιστροφή των προσφύγων[...]το δρόμο της προσφυγιάς».

ΘΕΜΑ Β2. Ποια εμπόδια αντιμετώπισε η αστική αποκατάσταση των προσφύγων κατά τη δεκαετία του 1920;

Μονάδες 12

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Β2.

σ. 157: «Την αστική αποκατάσταση ανέλαβε[...]χρονικό διάστημα».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1: Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στην ασάφεια του ελληνικού συντάγματος του 1864,

ως προς την ανάθεση της εντολής για σχηματισμό κυβέρνησης, και στο πρόβλημα που αυτή προκαλούσε (μονάδες 8)

β. στη ρύθμιση με την οποία επιχειρήθηκε η επίλυση του προβλήματος (μονάδες 10) και στις συνέπειές της στο κοινοβουλευτικό σύστημα (μονάδες 7).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Λίγες μέρες μετά το όργιο της εκλογικής νοθείας, στις 29 Ιουνίου 1874, τυπώνεται στην εφημερίδα *Καιροί* το πολιτικό Κατηγόριό του Χαρίλαου Τρικούπη, υπό τον οικείο πλέον τίτλο «Τις πταίει;». [...] [Σύμφωνα με τον Τρικούπη] αποκλειστικός υπεύθυνος της παρατεταμένης πολιτικής κρίσης που μαστίζει τον τόπο είναι ο θρόνος, «το στοιχείον εις το οποίον διά της διαστροφής των συνταγματικών ημών θεσμών συνεκεντρώθη ολόκληρος η εξουσία». Ο Τρικούπης αποδοκιμάζει οποιαδήποτε άλλη εκδοχή, που θα επέρριπτε ευθύνες στο λαό ή στα πολιτικά κόμματα: για το Μεσολογγίτη πολιτικό, το μεν έθνος βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα «της υποταγής εις την αυθαιρεσίαν ή της επαναστάσεως», οι δε πολιτικοί είναι ανίκανοι να αντικρούσουν τον απόλυτα μοναρχικό τρόπο διακυβέρνησης που έχει επιλέξει το στέμμα, εκτός από αυτούς που συνηγορούν και υποθάλλουν τη βασιλική αυταρχικότητα.

Η αιχμηρή πολιτική θέση του Τρικούπη ολοκληρώνεται με το εξής συμπέρασμα: ο σχηματισμός κυβερνήσεων πλειοψηφίας και η διαμόρφωση δικομματικού συστήματος είναι η μόνη θεραπεία της νόσου, αυτή που απομακρύνει το έθνος από την επαναστατική, λανθασμένη και ριψοκίνδυνη, κατά την άποψή του, προοπτική.

Ν. Μαρωνίτη, «Η εποχή του Γεωργίου Α'. Πολιτική ανανέωση και αλτρωτισμός», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ.5, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 14.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Όπως πλήρης υπήρξεν ο προς τα δικαιώματα του λαού περί την εκλογήν των βουλευτών σεβασμός της κυβερνήσεώς μου, ούτως ενδελεχής θέλει είσθαι η παρ' εμού αναγνώρισις των από του γράμματος και του πνεύματος του συντάγματος στηριζομένων προνομίων των εκλεκτών του Έθνους. Αι προνομία αύται της Βουλής ανταποκρίνονται προς καθήκοντα επιβαλλόμενα εις αυτήν. Απαιτών ως απαραίτητον προσόν των καλουμένων παρ' εμού εις την κυβέρνησιν του τόπου την δεδηλωμένην προς αυτούς εμπιστοσύνην της πλειονοψηφίας των αντιπροσώπων του Έθνους, απεκδέχομαι* ίνα η Βουλή καθιστά εφικτήν την ύπαρξιν του προσόντος τούτου, ου άνευ αποβαίνει αδύνατος η εναρμόνιος λειτουργία του πολιτεύματος.

*απεκδέχομαι: προσδοκώ.

Βασιλικός λόγος στη Βουλή, 11 Αυγούστου 1875, στο Βιβλίο μαθητή *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου*, Αθήνα, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2015, σ. 79.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Γ1.

α. σ. 78-79: «Παρά την έντονη αντίδραση[...]της αρεσκείας του». Την τακτική αυτή του Γεωργίου στηλίτευσε ο Χ. Τρικούπης στο περίφημο άρθρο του “Τις πταίει” που δημοσίευσε η εφημερίδα *Καιροί*. Σύμφωνα με τη δευτερογενή ιστορική πηγή, η οποία προέρχεται από το έργο της Ν.Μαρωνίτη «Η εποχή του Γεωργίου Α΄», ο Μεσολογγίτης πολιτικός θεωρούσε υπεύθυνο της πολιτικής κακοδαιμονία του τόπου και της παρατεταμένης κρίσης το παλάτι, το οποίο είχε διαστρεβλώσει το νόημα της συνταγματικής επιταγής και, αυθαιρετώντας, συγκέντρωσε ολόκληρη την εξουσία.

β. σ.79: Όλα αυτά «μέχρι την ψήφιση της αρχής της δεδηλωμένης[...]κυβερνήσεις πλειοψηφίας». Ο Τρικούπης ήταν κατηγορηματικός ως προς την ενδεδειγμένη λύση: δεν μπορούν να καταλογιστούν ευθύνες στο λαό ή στα πολιτικά κόμματα. Ένα ήταν το πραγματικό δίλημμα στην προκειμένη περίπτωση: ή επαναστατική αντίδραση από το λαό ή υποταγή στα βασιλικά κελεύσματα. Επιπλέον, οι πολιτικοί ηγέτες αδυνατούν να ορθώσουν πολιτικό ανάστημα στις αυθαιρεσίες του βασιλιά, ενώ υπήρχαν και οι πρόθυμοι που «υπέθαλπαν» τις βασιλικές επιλογές του αυταρχισμού. Συνεπώς, πάντα σύμφωνα με τον Τρικούπη, απαιτείτο να σχηματίζονται στο εξής κυβερνήσεις πλειοψηφίας και να επικρατήσει ο δικομματισμός, ως μόνη λύση στα πολιτικά αδιέξοδα. Έτσι, μάλιστα, αποτρεπόταν η επαναστατική προοπτική, εκδοχή «λανθασμένη» και «ριψοκίνδυνη». Πράγματι, «ο βασιλιάς, υπό την πίεση[...]του πολιτικού τοπίου». Η επίσημη αποδοχή πραγματοποιήθηκε με τον Βασιλικό λόγο, ο οποίος εκφωνήθηκε στις 11 Αυγούστου 1875. Εκεί τονιζόταν ότι από το 1863 που ανέλαβε τα υψηλά καθήκοντά του ο Γεώργιος δεν αναμίχθηκε ποτέ στη διαδικασία εκλογής των βουλευτών σεβόμενος πάντα την ετυμηγορία του ελληνικού λαού. Επιπλέον, στο απόσπασμα της ομιλίας του Γεωργίου επισημαίνεται ότι ο βασιλιάς ήταν αποφασισμένος να τηρήσει όχι μόνο το γράμμα, αλλά και το πνεύμα του συντάγματος του 1864, το οποίο, εξάλλου, καθιέρωνε την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Θεωρείται λοιπόν ως απαραίτητο προσόν, προκειμένου κάποιος να λάβει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης, να διαθέτει τη δεδηλωμένη εμπιστοσύνη της Βουλής, χωρίς την οποία η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και το δημοκρατικό πολίτευμα αναιρούνται.

σ. 80: «Το διάστημα μεταξύ[...]ο δικομματισμός θεμελιώθηκαν».

ΘΕΜΑ Δ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στις νομοθετικές ρυθμίσεις του 1870-1871 και του 1917 για την επίλυση του αγροτικού ζητήματος στην Ελλάδα, και ειδικότερα:

- α. στους στόχους και το περιεχόμενο των ρυθμίσεων (μονάδες 15)
- β. στην υλοποίησή τους (μονάδες 10).

Μονάδες 25**ΚΕΙΜΕΝΟ Α**

Οι λόγοι που ωθούν την κυβέρνηση Κουμουνδούρου στη σημαντική αυτή θεσμική μεταβολή είναι πολλαπλοί.

α) *Λόγοι οικονομικοί:* Με την αγροτική μεταρρύθμιση του 1871 το κράτος επιχειρεί να επαυξήσει τα δικά του έσοδα από τα ποσά της εξαγωγής, όπως και των τραπεζών και των εμπορικών ομάδων, καθώς έρχεται να ενισχύσει τις φυτείες και το μικρό ή μεσαίο οικογενειακό κλήρο. Με την επέκταση των εξαγωγών του αγροτικού προϊόντος των φυτειών, οι εμπορικές ομάδες θα δουν μια ταχεία ανάπτυξη τους, ενώ ταυτόχρονα θα ενισχυθεί ο ρόλος τους στη δανειοδότηση των τρεχουσών αναγκών των νέων τώρα μικροπαραγωγών.

Με την παραχώρηση της δημόσιας γης, το κράτος θα στερηθεί το 25% της ακαθάριστης παραγωγής, αλλά θα αποκτήσει νέες πηγές εσόδων, τους φόρους και τους δασμούς, που θα επιβληθούν στο αυξημένο τώρα αγροτικό προϊόν των φυτειών, καθώς θα έχουμε μια επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και αύξηση της παραγωγής.

β) *Λόγοι κοινωνικοί:* Αν και δεν υπάρχει κάποιο συγκροτημένο κίνημα ακτημόνων, οι καταπατήσεις των εθνικών και εκκλησιαστικών γαιών εκ μέρους μη κληρούχων ή μικροϊδιοκτητών σε διάφορες περιοχές της χώρας, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, που δημιουργούν εστίες εντάσεων, συνηγορούν για την προικοδότηση αυτών των κοινωνικών ομάδων με «λαχίδια»* εθνικής γης. [...]

Το όλο εγχείρημα μπορούμε να το δούμε ως ένα μέρος της όλης προσπάθειας του Α. Κουμουνδούρου, που αγκαλιάζει την περίοδο 1860-1880 και αποσκοπεί με την ανάπτυξη της γεωργίας [...] στην προώθηση της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα.

*λαχίδια: τεμάχια γης.

Θ. Καλαφάτης, «Η αγροτική οικονομία. Όψεις της αγροτικής ανάπτυξης», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ.5, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 72.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Πρόθεση των Φιλελευθέρων ήταν να ενισχύσουν το εθνικό φρόνημα των χωρικών, βασικής πηγής οπλιτών για τους επερχόμενους πολέμους, αλλά και να ενισχύσουν την έλξη που ασκούσε το ελληνικό εθνικό πρόγραμμα μεταξύ των ποικίλων χριστιανικών πληθυσμών της Βόρειας Ελλάδας. Η ρητή υπόσχεση μιας εκτεταμένης αγροτικής μεταρρύθμισης εντάσσεται στην πολιτική αυτή, η οποία είχε άμεσα θετικά αποτελέσματα και προς τις δύο κατευθύνσεις. Αρχικά, η απαλλοτρίωση των τσιφλικιών (ειδικώς

βεβαίως των χριστιανών γαιοκτημόνων) προβλεπόταν να γίνει εκουσίως, με διάφορα προγράμματα χρηματοδότησης των ακτημόνων αγοραστών και με αργούς ρυθμούς. Η όξυνση, όμως, των ενδοαστικών συγκρούσεων και ο Διχασμός του πολιτικού κόσμου έσπρωξε την Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης να υιοθετήσει ένα πιο ριζοσπαστικό πρόγραμμα υποχρεωτικής απαλλοτρίωσης.

Σ. Δ. Πετμεζάς, «Αγροτική οικονομία. Τα όρια του μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης του 19ου αιώνα», στο Χ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940*, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2009, σ. 219.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Η λύση που επελέγη ήταν η αναπαραγωγή, στη Βόρειο Ελλάδα, του νοτιοελλαδικού κοινωνικού προτύπου, το οποίο στηριζόταν στη μικρή ιδιοκτησία και την οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση. Το πρότυπο αυτό είχε αποδειχτεί αρκετά επιτυχημένο, αν όχι από οικονομική οπωσδήποτε από πολιτική άποψη, καθώς είχε συμβάλει [...] στη σταθεροποίηση της κρατικής εξουσίας και του πολιτεύματος.

Η διανομή γης ήταν το κυριότερο όπλο που διέθετε το ελληνικό κράτος προκειμένου να νομιμοποιήσει την κυριαρχία του στη Βόρειο Ελλάδα. [...]

Η αγροτική μεταρρύθμιση άρχισε τελικά να υλοποιείται από το 1923 και ύστερα [...]. Η γη που διένειμε τότε το κράτος ανήκε προηγουμένως κυρίως σε Τούρκους και Βουλγάρους που είχαν αποχωρήσει, στο πλαίσιο της ανταλλαγής των πληθυσμών, αλλά και σε έλληνες μεγαλογαιοκτήμονες.

Α. Φραγκιάδης, *Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας. Από τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης*, Αθήνα, Νεφέλη 2007, σσ. 130-131.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ Δ1.

α. σ. 25: «Η οριστική αντιμετώπιση[...]ικανοποιητικό βαθμό». Όπως αναφέρει ο Θ. Καλαφάτης η διανομή των εθνικών γαιών από την κυβέρνηση Α. Κουμουνδούρου υπαγορευόταν από ορισμένες αδήριτες ανάγκες. Πρώτα-πρώτα, οι λόγοι ήταν οικονομικοί. Και αυτό, διότι το κράτος θα αύξανε τα πενιχρά του έσοδα, αν εξαγοραζόταν μέρος των εθνικών κτημάτων. Επιπλέον, κερδισμένες απ' αυτήν την προοπτική θα ήταν οι τράπεζες και οι μικρές εμπορικές ομάδες, αφού ενισχύονταν οι φυτείες και ο μικρός και μεσαίος οικογενειακός κλήρος. Αυτή η πολιτική θα οδηγούσε στην αύξηση των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων, θα αναπτύσσονταν οι εμπορικές ομάδες και με τη σειρά τους οι δανειοδοτήσεις για την κάλυψη των τρεχουσών αναγκών των μικροϊδιοκτητών θα αποτελούσαν λόγο υγιούς λειτουργίας της οικονομικής δραστηριότητας. Βέβαια, το κράτος με την παραχώρηση των εθνικών γαιών θα στερούνταν το 25% της ακαθάριστης παραγωγής, αλλά αυτό θα αντισταθμιζόταν με νέες πηγές εσόδων, δηλαδή τους φόρους και την λογικά προσδοκώμενη αύξηση της παραγωγής. Από την άλλη, μολονότι δεν είχε κάνει την εμφάνισή του ένα άξιο λόγου κίνημα άκληρων αγροτών, ελάμβαναν χώρα καταπατήσεις εθνικών και εκκλησιαστικών καλλιεργήσιμων εδαφών από ακτήμονες ή μικροϊδιοκτήτες, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο. Αυτές οι εν δυνάμει εστίες κοινωνικών αναταραχών θα μπορούσαν να περιορισθούν ή να αποτραπούν αν το κράτος λειτουργώντας προληπτικά διένειμε «λαχίδια» από τις εθνικές γαίες. Τέλος, ακόμη και ο δευτερογενής τομέας της βιομηχανίας θα

μπορούσε να ωφεληθεί, με τις αλλαγές που επιδίωκε στον Σελίδα 4 από 4 αγροτικό τομέα ο καινοτόμος Μεσσήνιος πολιτικός. Τελικά, «σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις[...]αρδευόμενα». σ. 43-45: «Το αποφασιστικό βήμα[...]αγροτικό χώρο». Βασική επιδίωξη των Φιλελευθέρων ήταν να αποκατασταθούν οι Έλληνες χριστιανοί ακτήμονες της Μακεδονίας. Σε έναν χώρο, δηλαδή, με μεγάλη εθνική σημασία, όπου οι ποικίλες θρησκευτικές και εθνικές μειονότητες δημιουργούσαν ένα μωσαϊκό με εν δυνάμει εκρηκτικές προοπτικές. Η αποκατάσταση των Ελλήνων ακτημόνων θα ενίσχυε το εθνικό φρόνημά τους, εν όψει μάλιστα του επερχομένου πολέμου 1917-1918.

β. σ. 25: Ως προς την υλοποίηση του προγράμματος του Κουμουνδούρου, «από το 1870 ως το 1911[...] εθνικής αυτής ιδιοκτησίας». Ως προς την υλοποίηση της μεταρρύθμισης του Ελευθερίου Βενιζέλου, διαπιστώνουμε ότι «με βάση αυτά[...]σε καθεστώς μικροϊδιοκτησίας»(σ. 44-45). Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως διατείνεται ο Α. Φραγκιάδης, αναπαράχθηκε στη Βόρεια Ελλάδα το μοντέλο της νότιας, πρότυπο πετυχημένο, τουλάχιστον από πολιτικής απόψεως, αφού συνέβαλε στην πολιτική και πολιτειακή σταθερότητα. Με αυτόν τον τρόπο η ελληνική παρουσία στις νέες χώρες πετύχαινε την απόλυτη νομιμοποίησή της. Μετά το 1923 οι καλλιεργούμενες γαίες που ανήκαν προηγουμένως σε ανταλλαγέντες Βουλγάρους και Τούρκους περιήλθαν σε Έλληνες ακτήμονες αλλά και σε μεγαλογαιοκτήμονες.0: «Το διάστημα μεταξύ[...]ο δικομματισμός θεμελιώθηκαν».